

Główne ośrodki naukowo badawcze. Przedmiot badań pedagogiki społecznej. Pedagogika a socjologia wychowania. Typologia środowisk wychowawczych. Środowisko wychowawcze a wychowanie środowiskowe

I. Główne ośrodki naukowo badawcze pedagogiki społecznej w Polsce.

- Katedra pedagogiki społecznej na Uniwersytecie Łódzkim:

Reprezentanci: Helena Radlińska, Aleksander Kamiński, Ryszard Wroczyński, Irena Lepalczyk, A. Chmielewska, R. Froeieh, Ewa Martynowicz- Hetka.

Badania, których podejmowano się na Uniwersytecie Łódzkim dotyczyły:

- * opis uwarunkowań i skutków społeczno- pedagogicznego działania przestrzeni wychowawczych,
- * opis warunków rozwoju dzieci, młodzieży i osób dojrzałych, dodatkowe sprawdzanie i udoskonalanie teorii przestrzeni wychowawczej, koniecznej do działania systemu oświatowego,

- * trudności spotykające współczesną rodzinę, będącą najbardziej wartościową, pierwszą przestrzenią wychowawczą,

- * sposoby organizowania przestrzeni wychowawczych.

- Katedra pedagogiki społecznej na Uniwersytecie Warszawskim :

Reprezentanci: J. Wołczyk, T. Wujek, H. Izdebska, E. Trempała, T. Pilch, J. Marczak, A. Kelm, B. Passinni, Anna Przećławska.

W kręgu zainteresowań badaczy z Uniwersytetu Warszawskiego znalazły się:

- * popularyzacja kultury, funkcjonowanie systemu oświatowego,
- * planowanie wolnego czasu,
- * warunki środowiskowe oddziałujące na funkcjonowanie szkoły, wpływ społeczeństwa na wybór rodzaju aktywności zawodowej,
- * historyczne podłoże pedagogiki społeczno- opiekuńczej,
- * samokształcenie i całościowa edukacja oraz jej skutki dla systemu oświaty i szkoły środowiskowej, zagadnienia dotyczące polityki edukacyjnej.

- Katedra pedagogiki społecznej na Uniwersytecie Śląskim:

Reprezentanci: Henryk Gąsior, Andrzej Radzewicz-Winnicki, Jan Poplucz, Ewa Syrek.

Podejmowano głównie badania o tematyce:

- * miejsca pracy i jego wpływu wychowawczego,
- * przystosowania młodzieży w szkołach o profilu zawodowym,
- * środowisko rodzinne pierwszym i najskuteczniejszym środowiskiem wychowawczym,
- * nieformalne grupy społeczne, szczególnie kręgi znajomych,
- * organizacja edukacji w warunkach gospodarki rynkowej,
- * organizowanie przestrzeni wychowawczych,
- * łączenie, spajanie i pobudzanie grup społecznych,
- * zachowania patologiczne i dewiacyjne występujące u młodych ludzi,
- * rola miejsca pracy w opiece postpenitencjarnej,
- * podziały występujące w szkole, problem selekcji szkolnej,
- * najczęściej spotykane reakcje ludzkie na dewiacje (głównie homoseksualizm),
- * pedagogika pracy
- * postępowanie i zapatrywania młodzieży,
- * planowanie wolnego czasu,
- * dorastanie i problemy wychowawcze na osiedlach miejskich.

II. Podobieństwa pomiędzy pedagogiką społeczną i socjologią wychowania.

S. Kowalski wyróżnił kilka cech łączących pedagogikę społeczną z socjologią wychowania. Główne z nich to:

- * duży nacisk na weryfikacje empiryczne,
- * obszerne rozumienie wychowania, do którego zalicza się spontaniczne oddziaływania środowiska oraz planowane działania pedagogiczne,
- * podmiot wychowania nie sprowadza się jedynie do wychowania bezpośredniego, lecz ogół organizacji "społeczeństwa wychowującego" i jego przeróżnych środowisk. Przedmiotem wychowania stają się wszystkie stadia egzystencji- okres dzieciństwa, lat młodzieńczych, adolescencji i geriatryczny

Różnice w tych dwóch dyscyplinach zawierają się głównie w metodach badawczych. Socjologia wychowania preferuje diagnostyczno-eksplikacyjne podejście, rozpatrujące bieg, role i warunki procedur wychowawczych, korzystając w tym celu z metodologii socjologii oraz wszelkich systemów wiedzy. Pedagogika społeczna wybrała nastawienie prakseologiczne, próbujące odkryć metody efektywnego oddziaływania wychowawczego, by następnie z powodzeniem móc wykorzystywać je w praktyce.

PEDAGOGIKA SPOŁECZNA:

- zajmuje się budowaniem teorii sprawnego działania,
- interesuje się problemami wpływów środowiska na procedury wychowawcze oraz elementami ułatwiającymi zaspokojenie potrzeb rozwojowych ludzi w kolejnych stadiach ich egzystencji i przeróżnych okolicznościach (w miejscu pracy, w szkole, podczas zabawy, na wycieczce, w domu, środowisku rodzinnym, gronie kolegów, itp.),
- można nazwać ją pedagogiką środowiska,
- bierze pod uwagę metodologię oraz cały system wiedzy pedagogicznej, próbuje rozwikłać trudności natury prakseologicznej,
- korzysta z zasobu wiedzy innych dyscyplin, np. biologii, psychologii czy socjologii,
- próbuje reformować i zmieniać środowiska wychowawcze, dążąc do optymalizacji procedur wychowawczych.

SOCJOLOGIA WYCHOWANIA:

- opisuje i analizuje,
- bada tematykę zarówno celowych działań pedagogicznych, jak i spontanicznych oddziaływań wychowawczych na jednostkę w celu jej uspołecznienia,
- zajmuje się oddziaływaniami wychowawczymi w różnorodnych przestrzeniach wychowawczych, grupach społecznych oraz organizacjach,
- opisuje rezultat tych oddziaływań w całym procesie socjalizacji jednostki,
- korzysta z metodologii badań socjologicznych i systemu wiedzy socjologicznej przy badaniu reguł procedur wychowawczych.

III. Klasyfikacja przestrzeni wychowawczych. Środowisko wychowawcze a wychowanie środowiskowe. Wyróżniamy środowisko ekologiczne, czyli naturalne pozwalające organizmom żyć i rozwijać się w odpowiednich warunkach, geograficzne, zwane też przyrodniczym, będące otoczeniem człowieka. Pozwala mu ono podziwiać przyrodę organiczną i nieorganiczną. Występuje również całkowicie inne środowisko społeczne tożsame ze społeczeństwem, czyli zbiorowością ludzką, wśród której dane nam jest żyć.

Środowisko a otoczenie:

Środowisko stanowi trwały i stały zbiór uwarunkowań. Jest elementem struktury otaczającej jednostkę, która wpływa na nią przez bodźce zewnętrzne, wywołując określone reakcje.

Otoczenie jest labilne, podlega ciągłym zmianom. Pojęcie szersze znaczeniowo, oznacza całość zewnętrznych warunków, bez względu na ich zmienność lub trwałość. To z niego wypływają bodźce rozwojowe.

Podział środowiska:

Naturalne- czyli ziemia ze wszystkimi jej zasobami, klimatem, fauna i florą, etc.

Kulturalne- składają się nań składniki materialne, tzn. budowle, zabytki, kościoły, teatry, dzieła sztuki, język, itp. oraz elementy duchowe, takie jak ideologie, religie, tradycje, prawidła społeczne, filozofia, itd.

Społeczne- zbiór ludzi, których łączą interakcje, np. środowisko rodzinne, szkolne, zawodowe, koleżeńskie.

Można wyróżnić także kilka typów środowiska, przykładowo: miejskie i wiejskie, bliskie oraz dalekie. Występują trzy kręgi środowiskowe:

- najbliższa okolica,
- społeczność lokalna,
- jednostkowe uwarunkowania środowiskowe (środowisko domowe)

Środowiskiem wychowawczym nazywamy strukturę powtarzających się lub stałych elementów, które jednostka adaptuje w toku rozwoju.

Sytuacja wychowawcza stanowi całość uwarunkowań oddziałujących na człowieka, wywołujących u niego pewne przeżycia psychiczne.

IV. Pomiary środowiska wychowawczego jako metoda badawcza w pedagogice społecznej. Metody, techniki, proces badawczy.

ANALIZA DOKUMENTÓW przeważnie jest uzupełnieniem dla metody obserwacyjnej i metody wywiadu. Wyróżniamy kilka rodzajów dokumentów, m.in.:

- statystyki (globalne i lokalne),
- raporty różnych organizacji,
- lokalne gazety,
- kroniki,
- monografie,
- źródła archiwalne.

Metoda WYWIADU posługuje się wywiadem ukrytym, w którym nie informuje się osoby badanej o celu rozmowy, nacisk kładziony jest na bezpośredniość i naturalność. Wywiad jawny wymaga podania badanemu wiadomości o celu dialogu, oraz o przeznaczeniu gromadzonych informacji.

Wywiad z reguły stosuje ankiety, podające dokładne zagadnienia, pytania oraz instrukcje co do ich wypełniania.

OBSERWACJĄ zwie się celowe i zaplanowane postrzeganie. Zachowania uczniów można zobaczyć w ich naturalnym środowisku, z łatwością dają się poznać sytuacje i procedury wychowawcze. Posługując się metodą obserwacji zbieramy spostrzeżenia dotyczące pewnych zjawisk. Nie kierujemy nimi w żaden sposób, jedynie obserwujemy je, wyciągając wnioski.

Występuje obserwacja swobodna, przeważnie stosuje się ją na wstępie, by wy badać ogólne cechy środowiska.

Obserwacja planowa może być bezpośrednia, nie można dopuszczać do żadnych form zapośredniczenia, osoba badająca samodzielnie gromadzi materiał badawczy. Obserwacja planowa pośrednia wykorzystuje do badań materiały zebrane przez współuczestników. Kolejnym rodzajem jest obserwacja uczestnicząca, której istotą jest uczestnictwo badacza w życiu badanego środowiska, wtopienie się w nie.

NARZĘDZIA:

- kwestionariusz obserwacji,
- radiomagnetofon, dyktafon, aparat, film.

Rzetelny obserwator przed rozpoczęciem obserwacji określa dokładnie obserwowany obiekt i cel swoich badań. Obserwację przeprowadza w sposób precyzyjny i drobiazgowy. Dokładna obserwacja wymaga zebrania wszystkich wiadomości, które pomogą nam w realizacji zamierzonego celu badawczego. Obserwacja szczegółowa nakazuje gromadzić nawet najmniejsze szczegóły, które w toku badań mogą zyskać wielkie znaczenie.

Koniecznym jest dobrze zapoznać się z przedmiotem obserwacji. Im więcej o nim wiemy, tym obserwacja będzie skuteczniejsza. W tej metodzie istotna jest systematyczność i planowość.

Procedura gromadzenia informacji nie może sprowadzić się do mechanicznego spostrzegania, lecz musi być świadoma i połączona a intensywną aktywnością umysłową.

W ankiecie stosujemy pytania otwarte, w których badany może wykazać się twórczymi wypowiedziami, występuje tu pełna dowolność. Pytania standaryzowane mają z góry przewidziane odpowiedzi, a osoba badana musi jedynie wskazać prawidłową- według niej- odpowiedź.

Ankieta może być otwarta, zamknięta lub półotwarta.

Wyróżnia się kilka jej rodzajów:

- jednorazową lub okresową,
- wymagającą podania danych personalnych bądź anonimową,
- ustną albo pisemną.

Zadaniem SONDAŻU jest odnalezienie diagnozy, stwierdzenie stanu określonej sytuacji.

Sondaż diagnostyczny korzysta w tym wypadku z wywiadu, kwestionariusza, analizy dokumentów, obserwacji i studium indywidualnego przypadku.

STUDIUM INDYWIDUALNEGO PRZYPADKU (CASE WORK STUDY)

W tej metodzie konieczne jest wstępne zapoznanie się z jej założeniami, które postawić można w następujący sposób:

1.) Wszystkie sytuacje, w których należy udzielić pomocy muszą być dokładnie zbadane.

2.) Rozpatrywanie ich nie może ograniczać się jedynie do jednostkowego życiorysu, lecz opisywać także środowisko społeczne i sytuację panującą w rodzinie osoby badanej.

3.) Pracownik socjalny ma obowiązek objaśnić powody okoliczności wymagających udzielenia zapomogi, a także ustalić jej wpływ na zlikwidowanie źródeł ubóstwa i dewiacji.

4.) Pomoc społeczna organizuje pomoc finansową w sytuacji ubóstwa oraz stymuluje aktywność ludzi, obdarowywanych pomocą.

Badanie jednostkowych przypadków korzystają z techniki wywiadu, odwiedzin domowych, społecznych lustracji oraz wszelkich dokumentów.

Pracownik socjalny ma obowiązek zidentyfikować potrzeby, w których podstawowym zaspokojeniu należy pomóc oraz wykryć przyczyny niepowodzeń, problemów i efektywnie im zapobiegać, dzięki zaplanowanej pomocy i rozsądnie prowadzonej profilaktyce.

Dużą rolę w badaniach metodzie indywidualnych przypadków przyznawano w okresie międzywojennym.

V. Rodzina jako środowisko wychowawcze. Cel, rola i struktura rodziny.

Rodzinę definiujemy jako małżeństwo z dziećmi (własnymi lub adoptowanymi) . Jest grupą pierwotną, stosunki pomiędzy jej członkami są zażyłe i bezpośrednie.

Strukturą rodziny nazywamy wewnątrznie i zewnątrznie określony układ działań i postępowania odpowiadający poszczególnym członkom rodziny.

Strukturę rodziny zwykle analizujemy z trzech stron:

- od strony psychologicznej (system więzi łączących społeczeństwo),
- od strony społecznej (pozycje zajmowane w społeczeństwie, rodzaj sprawowanej władzy),
- od strony kulturowej (występują ideały regulujące życie rodziny, reguły obowiązujące w społeczeństwie, wzorce ról społecznych).

Zbigniew Tyszcza wprowadził podział ról, które pełnić ma rodzina:

- role biopsychiczne (rozmnażanie, zaspokajanie potrzeb seksualnych),
- role ekonomiczne (materialno-ekonomiczne, opiekuńcze i zabezpieczające),
- role społeczno-wyznaczające (klasowa, legalizacyjna i kontrolna),
- role socjopsychologiczne (socjalizacyjna, wychowawcza, kulturalna, rekreacyjno-towarzyska, emocjonalno-ekspresyjna).

Role są w zależności od ich rodzaju- stabilne bądź labilne oraz mają różne znaczenie (jedne mniejsze, inne większe) dla rodziny. Biorąc pod uwagę takie kryterium można sklasyfikować je na:

a.. pierwszorzędne (doniosłe):

- rola prokreacyjna,
- rola wychowawcza,
- rola miłości.

b.) drugorzędne:

- role materialne,
- role opiekuńcze,
- role stratyfikacyjne,
- role religijne,
- role integracyjne.

Rola prokreacyjna zapewnia ciągłość rodzaju ludzkiego, ma za zadanie zaspokojenie emocjonalnych potrzeb małżeństwa (potrzeba macierzyństwa/ ojcostwa). Zaspokaja potrzeby seksualne małżonków.

Rola socjalizacyjna, zwana również wychowawczą musi zabezpieczyć dzieciom właściwe warunki ogólnego rozwoju (zarówno fizycznego, umysłowego, moralnego oraz emocjonalnego), wprowadzić je w zagadnienia kultury i nauczyć wypełniania ról społecznych oraz prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie.

VI. Zagrożenie procesu wychowania w środowisku rodzinnym a powstawanie uzależnień (według C. Czekiery).

Rodzina może stanowić także niebezpieczeństwo dla potomstwa, głównie w postaci:

- choroby alkoholowej,
- klęska jej autorytetu,
- aktywność zawodowa matek,
- rozwody i separacje,
- nie posiadanie wystarczających kwalifikacji opiekuńczo wychowawczych przez rodziców,

- narkomania,
- przebywanie kogoś z małżonków w zakładzie penitencjarnym.

VIII. Podział zachowań członków grupy według Balesa.

R.F. Bales stworzył typologię większej części postępowania członków grup, wyznaczając 12 rodzajów interakcji w zakresie pięciu problemów, takich jak:

- orientacje, tzn. zapytania, życzenia, informacje, tłumaczenia,
- oceny, czyli zapytania o osądy i wypowiedzianie ich,
- kontrola, tj. prośba o wskazówki, rady, pokierowanie daną osobą,
- reakcje ujemne emocjonalnie- niezgoda, antagonizm, obrona własnej osoby, odrzucanie pomocy,
- reakcje dodatnie emocjonalnie- solidarność, nagrody, pochwały, pomoc i zgadzanie się

VII. Grupy rówieśnicze - rodzaje, cele, cechy oraz szkoły badawcze zajmujące się tym problemem.

Mówiąc o grupach rówieśniczych mamy na myśli przeważnie grupy dziecięce lub młodzieżowe. Takie ograniczenie nie ma jednak odbicia w praktyce. Wszyscy ludzie praktycznie całe swoje życie spędzają w obrębie jakichś grup rówieśniczych.

Grupa społeczna to część społeczeństwa, która odróżnia się od reszty pewną cechą demograficzną, na przykład wiekiem lub płcią. Jej członków łączą zażyłe więzi i wzajemna aprobata. Często są to grupy pierwotne, choć zdarza się, że spotykamy bogate organizacyjnie grupy rówieśnicze, np. grupy młodzieżowe będące grupami wtórnymi.

Grupy pierwotne tworzą się samoistnie, bez interwencji ludzkiej, dzięki przyrodzonym cechom społecznym człowieka. Są to np. rodzina, społeczność lokalna, grupy rówieśników. Pierwotnymi nazywamy je ze względu na:

- powstanie dzięki bezrefleksyjnej ludzkiej naturze, w sposób spontaniczny, naturalny rozwinęły się określone relacje interpersonalne,
- człowiek należy do nich od urodzenia, aż do śmierci,
- posiadają ogromne znaczenie dla rozwoju ludzkiego,

Dziecięca grupa rówieśnicza tworzy się w wyniku żywiołowej potrzeby zabawy, ruchu i wzajemnego kontaktu.

Środowiskowe grupy intencjonalne planowo tworzą ludzie, aby osiągnąć zamierzony cel i zrealizować postawione zadania.

Cechy grup rówieśniczych, mających charakter grup pierwotnych:

- bycie członkiem i wstąpienie do takiej grupy jest dobrowolne i samoistne,
- największą część więzi zajmują więzi osobowe, dzieci identyfikują się z grupą jej członkami, znają się osobiście,
- grupy posiadają niewielu członków,
- członkowie posiadają świadomość grupową, czują się odmienni od otoczenia,
- grupa wyznacza wartości i wzorce, do których należy dążyć,
- występuje minimalny system kontroli społecznej i kar dla osób które nie przestrzegają zasad,
- cele grupy zmieniają się w zależności od okazji, jej struktura i wewnętrzna hierarchia jest labilna,
- wódz grupy staje się nim ze względu na posiadane cechy osobowe i dużą popularność w grupie.

Cechy grup rówieśniczych, mających charakter grup wtórnych:

- członkowie rekrutowani są w sposób formalny,
- dominują więzi rzeczowe i relacje formalne, organizacyjne,
- grupy często są bardzo duże,
- struktura wewnętrzna jest sformalizowana, tak jak i jej hierarchia,
- sformułowane są własne cele oraz istnieją interesy górujące nad interesem jednostki,
- wzorce zachowań są formalne, występuje formalny, szeroki system sankcji,
- decyzje często podejmowane są na szczeblu centralnym, działalność pod ścisłym kierownictwem,
- wyspecjalizowana kadra kierownicza i odosobnieni przywódcy.

Spotykamy różne rodzaje grup rówieśniczych:

- grupy nieformalne, powstające w sposób naturalny,
- grupy formalne, np. klasa szkolna, organizacje młodzieżowe, etc.

Biorąc pod uwagę rozwojowe własności młodych ludzi grupy rówieśnicze dzieli się na trzy gatunki:

- dziecięce grupy zabawowe,
- kliki młodzieżowe,
- subkultury (gangi przestępcze)

Skłasyfikować można także grupy społeczne ze względu na ich cel:

- wspólne- członkowie posiadają własne cele, lecz osiągają je we współpracy z innymi,
- zespołowe- by je osiągnąć, uczestnicy działają zespołowo.

Struktura grupy:

- struktura władzy- w grupie występują relacje podrzędności i nadrzędności,
- struktura socjometryczna- pokazuje jakie relacje łączą poszczególnych członków, np. sympatia, akceptacja, odrzucenie,
- struktura komunikowania się- stosunki charakteryzowane są przez ilość przekazywanych wiadomości i liczbę kanałów informacyjnych, spajających kolejne pozycje,
- struktura awansu, a także będące jego wynikiem zróżnicowanie statusów grupowych.